

Religiösa friskolor saknar laglig och etisk grund

[publicerad i Göteborgsposten 7 juni 2019]

I det 70-punktsprogram som den sittande regeringskoalitionen enats om ingår förslag om att inte tillåta inrättandet av nya religiösa friskolor. Frågan har därför nyligen väckts till debatt igen och i denna diskussion är det några argument som jag anses saknas. Det första argumentet kommer från den empiriska samhällsforskningen. Företrädare för religiösa friskolor hävdar ofta att förekomsten av religiösa inslag i skolan gör eleverna till människor med en högre etisk standard och bättre normer. Forskningen visar emellertid på rakt motsatt resultat. På samhällsnivå uppvisar länder där människor i hög omfattning praktiserar religion en betydligt högre grad av korruption. I dessa länder uppger också betydligt fler människor att de inte anser att ”andra människor i allmänhet går att lita på”, vilket bör tolkas som att de anser att den allmänna moraliska halten i deras samhälle är mycket låg. Dessa samband finns även om man jämför regioner inom länder. Det av evangeliska kyrkor starkt präglade södra USA och likaså det mycket katolska södra Italien är tydligt mer drabbade av korruption och låg social tillit än ländernas norra delar. Även på individnivå ser man dessa negativa effekter. Till exempel har religiösa personer i USA större benägenhet att uppvisa rasistiska åsikter. En omfattande studie som jämför barn som växt upp i religiösa med de som växt upp i sekulära familjer visar att de förra har större sannolikhet att som vuxna komma att omfatta normer som auktoritetstro, intolerans, nationalism, militarism och hämndlystnad. Det görs numera omfattande experiment inom den samhällsvetenskapliga forskningen där försökspersoner (vanligtvis studenter) i små grupper försätts i strategiska situationer där de kan välja på att antingen ärligt samarbeta med de andra i gruppen för att nå ett gemensamt mål eller så kan de välja att försöka sko sig själva genom att agera oärligt och svika gruppen. En sammanfattning av forskningen på området visar att man inte ser någon positiv effekt vad gäller ärlighet och samarbete från försökspersoner om uppger att de är religiösa och det finns också resultat som visar att religiösa studenter som deltar i dessa experiment är mera benägna att ljuga.

Det andra argumentet handlar om rättslaget där jag vill mena att vad som stadgas i grundlagen inte uppmärksammas tillräckligt av landets jurister. Grundlagen är nämligen synnerligen tydlig med att alla som fullgör en offentlig uppgift, vilket alltså inkluderar friskolor, har att iaktta principerna om opartiskhet och saklighet. Det faller på sin egen orimlighet att en skola som vilar på en specifik religiös uppfattning skulle kunna förhålla sig

opartiskt och sakligt till elever som bekänner sig till andra livsåskådningar eller kunna på lika villkor, opartiskt och sakligt ge eleverna kunskaper om andra religioner i sin undervisning. Motivet för att driva en skola på religiös grund är naturligtvis att framhålla just denna religions företräden framför andra livsåskådningar och sådant strider självklart mot kraven på saklighet och opartiskhet i grundlagen.

Företrädarna för organisationer som stöder religiösa skolor, t ex Kristna Friskolerådet hävdar att eftersom Sverige anslutit sig till Europakonventionen så ger det föräldrar rätt att sätta barnen i skola som överensstämmer med deras trosuppfattning. Detta argument saknar emellertid bäring av två skäl. Dels för att i rättsligt hänseende är Sveriges grundlag överordnade Europakonventionen. Dels förhåller det sig så att när Europakonventionen införlivades i svensk rätt 1993 så uttalade Konstitutionsutskottet en varning på just denna punkt, nämligen att man inte befarade att detta skulle ”kunna medföra att utrymme ges för särlösningar som riskerar att öka segregeringen och reducera förutsättningarna för tvärkulturell och tvärreligiös förståelse i det svenska samhället” (KU 1993/94:24). Detta är emellertid precis vad som nu har inträffat och därför kan inte Europakonventionen tas som intäkt för att vi skall acceptera religiösa friskolor i Sverige.

Personligen hyser jag inga tvivel om att många människor finner stor tillfredsställelse och tröst vid livets många svårigheter genom sin religionsutövning. Ovanstående betyder således inte att jag är negativ mot människors religionsutövning. Må var och en bli lycklig på sin tro. Vad jag velat visa är att varken de rättsliga eller de empiriska argumenten för att religion skall präglå våra offentliga åtaganden, i detta fall den med offentliga medel bekostade allmänna skolan, har någon bäring.

Bo Rothstein, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet

[referenser till åberopade forskningsrapporter kan erhållas via att kontakta författaren på Bo.Rothstein@pol.gu.se]